

Försäkringsjuridiska föreningen 70 år

av Olov Hertzman, ordförande i Försäkringsjuridiska föreningen

Olov Hertzman
o.hertzman@telia.com

Den 28 oktober 2002 fyllde Försäkringsjuridiska föreningen 70 år. Detta firades genom ett eftermiddagsseminarium och på kvällen en jubileumsföreläsning med avslutande middag.

Ordföranden ser här tillbaka på föreningens historia med viss tonvikt på det senaste decenniet.¹

Föreningens grundande

Den nydaning av försäkringsrätten som skedde i slutet av 1920-talet genom 1927 års försäkringsavtalslag och 1929 års trafikförsäkringslag brukar lyftas fram som en viktig anledning till Försäkringsjuridiska föreningens tillkomst. Jurister som sysslade med försäkringsrättsliga frågor fick behov av ett gemensamt diskussionsforum.

Den egentliga initiativtagaren till föreningen var *Gunnar Palme*, vid den tiden chef för försäkringsbolaget Thule och medlem i styrelsen för Svenska Försäkringsföreningen (SFF). En annan av de åtta personer som stod bakom uppropet till bildandet av föreningen var justitierådet *Rudolf Eklund*. Han är känd inte minst som ordförande i den kommitté

som lade grunden till den försäkringsavtalslag som fortfarande är i kraft. Med från början var också *William Hemberg*, som medverkat i lagstiftningsarbetet beträffande såväl försäkringsavtalslagen som trafikförsäkringslagen.² Här skall också nämnas *Harry Enell*, chefsjurist i Livförsäkringsbolaget Trygg, och *Phillips Hult*, som var docent i civilrätt i Uppsala.

Efter ett möte i SFF i april 1932 hade bl.a. Hult och Enell kastat fram tanken på någon slags sammanslutning av försäkringsjurister.³ Tanken konkretiserades senare av Palme och Hemberg som satte ihop uppropet. Detta anmäldes i SFF:s styrelse den 10 oktober. Man kan alltså påstå att Försäkringsjuridiska föreningen kom till som en avknoppning från SFF.

Föreningens ändamål

Ändamålet med föreningen angavs i uppropet vara att sammanföra försäkringsjurister till umgänge och gagnande tankeutbyte. Genom föredrag och diskussioner skulle intresset för försäkringsrätt stärkas. Detta angavs också i stadgarna. Enligt uppropet skulle föreningen bli en länk ”mellan juridiskt utbildade personer hos privata försäkringsbolag eller statens försäkringsanstalter, och domare, advokater samt andra för försäkringsrättsliga frågor intresserade personer”. Stadgarna har senare ändrats så att verksamheten skall inriktas även på skadeståndsrätten. Att föreningen skall bereda medlemmarna tillfälle till ”umgänge” och gagnande tankeutbyte låter i vår tidsålder tydligen alltför trevligt och har därför efter påpekande tagits bort. Föreningens ändamål skall nu kort och gott vara att genom föredrag och diskussioner verka för ett fördjupat intresse för försäkrings- och skadeståndsrättsliga frågor samt att även på andra sätt stödja försäkrings- och skadeståndsrättens utveckling.

Medlemmarna

Medlemskap i föreningen är i princip förbehållet dem som avlagt juristexamen och som har intresse för försäkrings- och skadeståndsrättsliga frågor. Juridiska personer, såsom försäkringsbolag, kan antas som passiva medlemmar.⁴ Föreningen kan även som hedersmedlem anta ”den som genom förtjänstfullt arbete i verksamheten eller på annat sätt gagnat föreningens syfte”.⁵

Vid grundandet hade föreningen 84 medlemmar. Medlemsantalet har därefter stigit och föreningen har idag mer än 600 medlemmar. Medlemskåren har från början och i enlighet med föreningens syfte varit allsidigt sammansatt. Försäkringsjuristerna är många men ändå ett mindretal. Andra stora kategorier kommer från advokatkåren, domstolarna,

statsförvaltningen, organisationerna och de juridiska fakulteterna.

Styrelsen

Föreningens styrelse har genom åren återspeglat medlemskårens allsidiga sammansättning. Vid sidan av flera försäkringsjurister finns där nu som tidigare en ledamot från Högsta domstolen, en från Justitiedepartementet, en advokat och en ledamot från en juridisk fakultet. Alla utom ordföranden och sekreteraren väljs för en period av tre år. Det för naturligtvis för långt att här nämna alla dem som genom sitt engagemang i styrelsearbetet bidragit till föreningens verksamhet.⁶ De ganska korta mandatperioderna har lett till växlingar med nya impulser men inte hindrat att den som efter en period lämnat styrelsen efter några år kommit tillbaka för ytterligare tre år, då ofta på en annan ”stol”.

Ordförande och sekreterare väljs för ett år i taget men har i praktiken kommit att verka under betydligt längre tid. Ordförande under större delen av 30-talet och under hela 40-talet var *William Hemberg*. Andra som varit ordförande under lång tid är *Olof Appeltofft* och *Per Boëthius*.⁷ Ett par av sekreterarna har också verkat under mycket långa perioder. *Harry Enell*, föreningens förste sekreterare, tjänade i tjugtu år. Han har senare överträffats av *Bo Odelius* som verkade i tjugett år.⁸

Ekonomi

Föreningens ekonomi, dess intäkter och kostnader, har i hög grad påverkats av försäkringsbolagens inställning till branschgemensamt samarbete och till ideellt engagemang utan omedelbar betydelse för det egna bolaget. Tidigare var bolagen med som passiva medlemmar och bidrog med avgifter som sammantaget översteg det som de enskilda medlemmarna betalade. Dessa intäkter har nu

fallit bort. Tidigare upplät bolagen oftast möteslokaler till föreningen utan kostnad och måltider i bolagens matsalar var inte sällan generöst subventionerade. Nu gäller marknadsmässiga priser. Det rör sig här om poster som är avläsbara i föreningens resultaträkningar. Till detta kommer en nog så kännbar konsekvens av klimatförändringen. För försäkringsjurister och andra bolagsanställda var det förr en merit att delta i branschgemensamt eller ideellt arbete som forskning och erfarenhetsutbyte. Idag släpper bolagen inte till sina anställda och deras arbetstid till extern verksamhet – i vart fall inte utan knot. Förutsättningarna för föreningens verksamhet har alltså ändrats väsentligt.⁹

Trots allt detta har föreningen en hygglig ekonomi och medlemsavgiften har länge kunnat hållas på nivån 100 kr. Mycket beror det på en ganska lyckosam förvaltning. Tillgångar placerade i några aktiefonder steg i värde under 90-talet från dryga en miljon till 3 milj. kr. En tredjedel omsattes då till räntebärande vilket gjort att de senaste två årens börsfall blivit något mindre kännbart.

Verksamheten

Mötesaktiviteterna har sedan grundandet stått i centrum för föreningens verksamhet. Utöver mötena har föreningen också engagerat sig i annat för att stödja försäkrings- och skadeståndsrättens utveckling.

Föreningen bedrev under lång tid en betydande förlagsverksamhet. Många titlar som t.ex. *Jan Hellners* Försäkringsrätt (nr 15) och *Bertil Bengtssons* avhandling om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden (nr 17) kom ut i föreningens skriftserie. Försäkringsjuridiska Föreningens Rättsfallssamling började utges år 1938 och kom sedan årligen under lång tid. Svensk Rättspraxis i Försäkrings- och Skadeståndsmål av *Carl Oldertz* kom i en första utgåva 1979 som föreningens publikation nr 23. Föreningens förlagsverksamhet

kunde bedrivas tack vara ekonomisk och praktisk hjälp från försäkringsbranschens sida. När det på 80-talet blev kärvare tider måste verksamheten läggas ner.¹⁰

Föreningen verkar sedan länge för att främja studier och forskning på försäkringsrättens område. Det sker genom stipendier till forskning och genom andra ekonomiska bidrag för att uppmuntra till uppsatser och examensarbeten. Omfattningen har över åren varierat beroende på antalet ansökningar och projekternas kvalitet och angelägenhetsgrad. Stipendierna brukar vara på 20 tkr men större belopp har också delats ut. Trots ganska aktiv marknadsföring har kön av sökande till stipendier och bidrag inte varit särskilt lång. Den har utan vidare kunnat hanteras inom ramen för vad föreningen vill och kan satsa på detta område.¹¹

Föreningen har under några år också gett bidrag till uppsatstävlingar arrangerade av Kontaktgruppen för försäkringsrättslig forskning. Kontaktgruppen är ett forum för samråd främst mellan de juridiska fakulteterna och försäkringsbranschen där också föreningen deltagit. Kontaktgruppen, som bland annat skulle ge incitament till uppsatser och forskning kring ämnen av både teoretisk och praktisk betydelse, har på sistone fört en tynande tillvaro.

Ett annat verksamhetsområde handlar om att besvara remisser. Föreningen får regelmässigt tillfälle att yttra sig över lagförslag på försäkrings- och skadeståndsrättens område. Även remisser på andra områden förekommer.

Från föreningens synpunkt viktigare remisser under den senaste tioårsperioden har gällt förslaget till ny försäkringsavtalslag¹² samt en rad förslag om ändrade regler om ersättning för personskada.¹³ Flera remissärenden har gällt miljöområdet såsom miljöskyddskommitténs betänkanden om miljöbalken och Miljöförsäkringen i framtiden¹⁴ samt EGs vitbok och Europeiska kommissionens förslag till direktiv om ansvar för miljöskador.

Möten

Det centrala i verksamheten är som redan framhållits föreningsmötena med föredrag, debatter och diskussioner. På senare tid har det varit fem-sex möten om året. Flertalet möten har lockat ett stort antal medlemmar (ca 80 deltagare per gång). Att föreningen lyckats med detta kan nog tillskrivas styrelsens ganska långsiktiga planering och tidiga information till medlemmarna. Det har inte gått av sig själv. Även när det gäller ”kampen om själarna” är klimatet idag mycket bistrare än förr. En erfarenhet som föreningen delar med många ideella organisationer är att medlemmarna har mindre tid för kvällsaktiviteter. Här är konkurrens inte bara från familjelivets plikter och prioriteringar utan även från yrkeslivets krav på insatser också under kvällstimmarna.

Ämne för mötena har, liksom förr, ofta varit ett lagförslag från någon kommitté eller utredning. Möten som hållits innan remisstiden gått ut har av många medlemmar ansetts som extra matnyttiga. Under 70-talet gav arbetet i Skadeståndskommittén ämnen för flera möten: Skadeståndsrättens omdaning med *Ulf Nordenson*, Skadestånd vid personskada med *Erland Conradi* och Försäkringsgivares regressrätt m.m. med *Bertil Bengtsson*.¹⁵ År 1995 ger exempel på inte mindre än fyra möten kring betänkanden med nya lagförslag: Grupprättegång med *Per-Henrik Lindblom*, Ersättning för ideell skada vid personskada med *Edvard Nilsson*, Försäkringsutredningens slutbetänkande med *Lars Nyberg* och Ny rättshjälpslag med *K-G Ekeberg*.¹⁶ Här ser vi att föreningen också är öppen för processrättsliga ämnen.

Det förekommer även familjerättsliga ämnen med försäkringsanknytning som när *Anders Agell* talade om sambor och livförsäkring (1997).

En serie om tre möten kring de nya försäkringsrörelsereglerna arrangerades 2001/2002 tillsammans med Svenska Aktuarieföreningen

och SFF. En liknande serie om tre möten med samma föreningar som arrangörer hade året innan ordnats kring återförsäkring, återförsäkringsmarknaden och återförsäkringsjuridiken. Dessa serier drog många åhörare men det skall medges att en hel del av föreningens medlemmar som vant sig vid traditionell obligations- och ersättningsrätt höjde på ögonbrynen eller lyste med sin frånvaro. Ett annat i mångas tycke udda ämne, men nog så intressant för liv- och skattejurister, gällde avdragsreglerna för pensionskostnader (1998).

Samarrangemang med andra föreningar som de nyss nämnda har varit vanliga. SFF och AIDA¹⁷ har varit vanligast som partner. Men vid flera tillfällen har möten ordnats tillsammans med medicinare, senast med Försäkringsläkarföreningen år 1997, då ämnet var Värdering av psykiska besvär. Juridisk och medicinsk sambandsbedömning diskuterades vid två stora symposier arrangerade 1972 och 1981 tillsammans med Svenska Läkaresällskapet.¹⁸

Något som lockat många deltagare har varit de näst intill årliga mötena kring aktuella HD-avgöranden. En ganska stor öppenhet från de justitieråd som varit med om de diskuterade avgörandena och som deltagit i föreningens möten har inte gjort diskussionerna mindre intressanta.

Även om föreningens ändamål inte längre uttryckligen skall vara ”att bereda medlemmarna tillfälle till umgänge” kan man förmoda att en och annan kommer till mötena med middagsumgänget i tankarna. ”Utile dulci” – det nyttiga förenat med det angenäma – gäller som motto inte minst vid föreningens vårmöten. En hygglig meny med drickbara viner har serverats i en oftast naturnära miljö, ibland på båt, ibland på annan ort. Även när det gäller ämnesval och gästtalare har vårmötena varit lite utöver det vanliga.¹⁹

Jubileer

Möten som har arrangerats med anledning av att föreningen lagt ytterligare ett decennium bakom sig har också varit lite festligare. Sådana möten hölls när föreningen firade 40, 50 och 60 år och nu senast på 70-årsdagen.

40-årsjubileet firades med ett sammanträde i november 1972 under appellen Miljöskydd och skadestånd. Efter ett inledningsanförande av *Ingemar Ulveson* talade *Bertil Bengtsson* om miljöfarlig verksamhet. Härefter följde anföranden av *Anders Agell*, Ersättningsgilla skadorenligt miljöskyddslagen, och av *Erland Conradi*, Sakägare enligt miljöskyddslagen. *Rune Curvall* anlade därefter försäkringsrättsliga synpunkter på immissionsskador. Det hela avrundades av *Jan Hellner* med ”några slutanmärkingar”.²⁰

Föreningens 50 år uppmärksammades vid ett sammanträde i februari 1982. Sammanträdet ägnades huvudsakligen åt familjelags-sakkunnigas förslag till äktenskapsbalk, huvudsekreterare *Lars Tottie*. I den efterföljande middagen deltog *Carl-Axel Petri*, justitieminister i Fälldins tredje ministär. Han skall ha uttalat sig ”erkännsamt om föreningen och framhållit dess betydelse som en mötesplats för jurister från skilda arbetsfält – och som ett forum för en öppen och fri debatt”.²¹

När 60-årsdagen firades med ett sammanträde i oktober 1992 hade Sveriges närmande till Europa blivit en realitet. Ämnet vid jubileumssammanträdet var Konkurrensregler för försäkring med anledning av EES. Talare var dels chefen för EG-kommissionens enhet för konkurrensfrågor på området för bank och försäkring och andra tjänster, dels generaldirektören vid Konkurrensverket, *Jörgen Holgersson*. Föreningens ordförande *Per Boëthius* gav en återblick på föreningens historia.²²

Den 28 oktober 2002 fyllde föreningen 70 år. Detta firades som nämnts genom ett eftermiddagsseminarium och på kvällen en jubileumsföreläsning med avslutande middag.

Göran Lambertz inledde eftermiddagen under rubriken Statens skadereglering – juridik och praktik. De efterföljande båda ämnena gällde försäkringsrätten. *Christina Ramberg* vågade svära i kyrkan och undra ”Vad är det för särskilt med försäkringsavtalet? Behövs en särreglering?” *Eva Lindell-Frantz* visade större fäbless för en särreglering och uppehöll sig främst vid försäkringsbolagens – inte försäkringstagarens – informationsplikt. Är det ”kejsarens nya kläder eller svensk folkdräkt” var hennes fråga. *Bertil Bengtsson* avrundade eftermiddagen med reflektioner kring såväl det skadeståndsrättsliga ämnet som de försäkringsrättsliga frågorna.

Till skadeståndsrätten kom man tillbaka på kvällen då *Jan Kleineman* i sin jubileumsföreläsning talade om skadeståndsrättens tillväxt. Han ställde frågan om den är ett samhällsproblem eller en rättvisefråga.²³

Det skall till sist sägas att föreningen vid 70-årsjubileet också uppmärksammade minnet av *Jan Hellner*. Jan Hellner, som avled den 10 juni i år, skulle ha fyllt 85 år just den 28 oktober. Han var under många år en av föreningens främsta inspiratörer och var också sedan 1975 hedersmedlem i föreningen.²⁴

Noter

- ¹ Artiklar med anledning av föreningens tidigare jubileer finns i NFT 1973 s. 97 f., NFT 1982 s. 317 f. och NFT 1993 s. 86 f. Årsredogörelser från Försäkringsjuridiska föreningen publicerades som notiser i Svensk Juristtidning fram till början av 80-talet.
- ² Eklund blev sedermera verkställande direktör i SPP och Hemberg i Livförsäkringsaktiebolaget Nordstjernan.
- ³ Hult, som 1927 disputerat på en avhandling om försäkring av tredje mans intresse, hade vid mötet hållit ett föredrag över ämnet Kan försäkringshavares rätt prejudiceras genom avtalsstridiga åtgärder av annan än av honom själv?
- ⁴ Några passiva medlemmar har inte funnits sedan 1994 (då 14 bolag var med i föreningen).

- ⁵ Hedersmedlemmar är för närvarande *Bertil Bengtsson*, *Per Boëthius* och *Bo Odelius*.
- ⁶ I styrelsen sitter f.n. *Lars Bergendal*, *Severin Blomstrand*, *Sonja Dyrhage*, *Christer Hagensgård*, *Olov Hertzman*, *Marie-Louise Larsson*, *Kim Lindgren*, *Dag Mattsson*, *Gunnar Olsson* och *Eva Tidefelt*.
- ⁷ Ordförandelängden: *Gunnar Palme* (1932-1934), *William Hemberg* (1934-1950), *Einar Nilsson* (1950-1955), *Nils Gunnar Valentin* (1955-1958), *Bengt Petri* (1958-1960), *Olof Appeltofft* (1960-1982), *Per Boëthius* (1982-1993) och från 1993 *Olov Hertzman*.
- ⁸ Sekreterarna: *Harry Enell* (1932-1952), *Jeppie Göran Lindström* (1952-1960), *Arne Hallström* (1960-1970), *Bo Odelius* (1970-1991), *Kerstin Osterman* (1991-1993) och från 1993 *Eva Tidefelt*.
- ⁹ På motsvarande sätt drabbas även andra organ som t.ex. SFF.
- ¹⁰ Andra upplagan av Oldertz arbete, som kom 1996, gav författaren ut på eget förlag.
- ¹¹ Under 90-talet har stipendier delats ut bl.a. till *Mats Tullberg* för arbetet Försäkringsersättning vid skada på egendom, till *Harald Ullman* för forskningsprojektet Försäkring och ansvarsfördelning i kommersiella leveransavtal och till *Herbert Jacobson* för arbetet på en avhandling om preskription samt, för olika forskningsprojekt, till *Marcus Radetzki*, *Henrik Sandell* och *Niklas Sjögren*.
- ¹² Ds 1993:39.
- ¹³ Vissa avräkningsfrågor vid personskadeersättning (Ds 1994:73), Patientskadelaag (SOU 1994:75), Ersättning för ideell skada vid personskada (SOU 1995:33) och Samordning och regress (SOU 2002:1).
- ¹⁴ SOU 1993:27 och 66 resp. SOU 1993:78.
- ¹⁵ Conradi presenterade kommitténs betänkande (SOU 1973:51) Skadestånd V och Bengtsson slutbetänkandet (SOU 1975:103) Skadestånd VI.
- ¹⁶ SOU 1994:151, SOU 1995:33, SOU 1995:87 resp. SOU 1995:81.
- ¹⁷ Association Internationale de Droit des Assurances.
- ¹⁸ NFT 1976 s. 181 f. och NFT 1982 s. 149.
- ¹⁹ • *Bertil Bengtsson* ("Nya FAL") om en reformerad försäkringsavtalslag (Norrlands nation, Uppsala, 1993)
- *Kurt Grönfors* ombord på Waxholm III talade om Statik och dynamik i juridik (1994)
 - Studiebesök på operan och middag på Operaterrassen med tal av *Sven Unger*, "Taffel och tilja" (1995).
 - *Stig Strömholm* om Massmedias ansvar (Uppsala Slott, 1996)
 - *Carl Lidbom* om Juristernas och juridikens plats i EU (Högloftet, Skansen, 1997)
 - *Laila Freivalds* om Skadeståndsansvar för stat och kommun (Gondolen, 1998)
 - *Jan Freese* om Millennieskiftet (Karlhälls gård, Långholmen, 1999)
 - *Frank Belfrage* om Förändringsvindar i EU (Operaterrassen, 2000)
 - *Hans Jacobson* om Premiépensionssystemet (Gondolen, 2001)
 - *Thomas Bodström* om Grupptalan (Gondolen, 2002).
- ²⁰ Anförande har publicerats i NFT 1973 s. 104 f. Ang. jubileet se även SvJT 1973 s. 440 och NFT 1973 s. 102.
- ²¹ Se NFT 1982 s. 320 f.
- ²² Anförandet har i något förkortad form publicerats i NFT 1993 s. 86 f.
- ²³ *Göran Lambertz* föreläsning avses bli publicerad i Juridisk Tidskrift och *Jan Kleinemans* i Svensk Juristtidning.
- ²⁴ *Jan Hellner* blev föremål för ett särskilt firande för fem år sedan med anledning av åttioårsdagen. På föreningens inbjudan höll då *Guido Calabresi* en gästföreläsning om The relationship between tort and welfare law from an American point of view. Minnesord har skrivits bl.a. av *Bill Dufwa* i NFT 2002 s. 193.